Magyar Nemzeti Tanács
Szabadka, 2018. 07. 10.

Ifjúságkutatás a Vajdaságban

Gábrity Molnár Irén
Újvidéki Egyetem,
Közgazdasági Kar tanára
Magyarságkutató Tudományos Társaság elnöke
Szabadka

Ifjúságkutatásunk három évtizedes eredménye

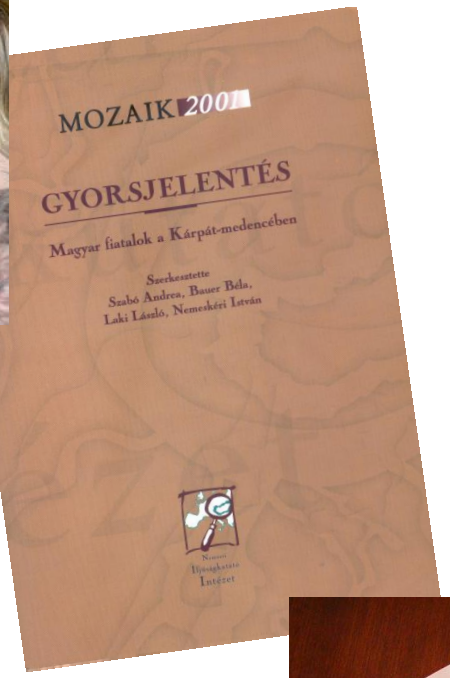

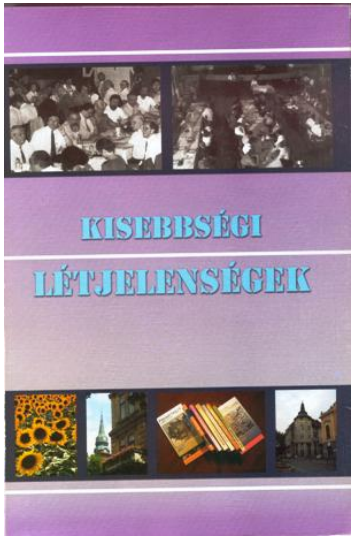

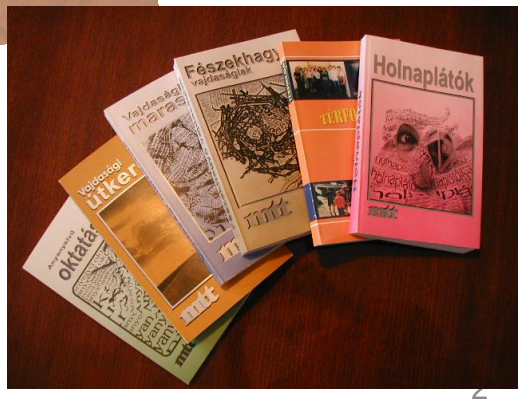

A kutatóműhelyek amelyek ifjúságkutatással is foglalkoznak:

Magyarságkutató Tudományos Társaság (Szabadka), Regionális Tudományi Társaság (Szabadka), Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete (Szabadka), Identitás Kisebbségkutató Műhely (Zenta), Vajdasági Módszertani Központ (Szabadka)

Partnerek: Vajdasági Magyar Diákszövetség, Vajdasági Ifjúsági Forum, Vajdasági Szabadegyetem, Magyar Nemzeti Tanács, Zentai Nyári Játékok, Agora Iroda (Szabadka)

Kutatástámogatók/megrendelők:

- ***Magyarországról*** (Budapest)***:*** Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Határon Túli Magyarok Hivatala, Határon Túli Oktatás Fejlesztéséért Programiroda, Apáczai Közalapítvány, Felsőoktatási programiroda, Márton Áron Szakkollégium, MTA Etnika-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Szülőföld Alap, Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Doktoranduszok és Tudományos Kutatók Szervezeteinek Nemzetközi Szövetsége (PI-NET), Hétfa Kutatóintézet és Elemző Központ, Századvég Alapítvány
- ***Szerbiából:*** Tartományi Oktatási és a Kisebbségügyi Titkárság (Újvidék), Szerb Oktatási és Sport Minisztérium (Belgrád), Tartományi Sport és Ifjúsági Titkárság, Tartományi Kisebbségügyi Titkárság (Újvidék), Magyar Nemzeti Tanács (Szabadka), Pedagoški zavod Vojvodine (Újvidék), Pannónia Alap (Szabadka)

A vajdasági ifjúságkutatások témakörei

- ***identitáskutatás (nemzeti-, vallási-, tájtudat, tolerancia ⇒ értékrend orientáltság, jövőkép)***
- ***oktatás- és munkaerő kutatás (magyar tannyelvű oktatás lehetőségei, a munkavállalás esélye, tipikus karrier utak)***
- ***a fiatalok emigrációs és remigrációs hajlama (szakember cirkuláció)***
- ***ifjúsági önszerveződés és közéleti aktivitás***

A kutatási módszerek: kérdőívezés (nagy reprezentatív vagy kicsiny véletlenszerűen kiválasztott mintán), fókuszcsoport vizsgálat és mélyinterjúk; statisztika-elemzés

1. A vajdasági magyarok (fiatalok) társadalmi közérzetéről

*„**Megfelelő kulturális feltételek híján*** nehezebb számukra a társadalmi felemelkedés; egyes munkahelyekre nem tudnak bekerülni – végzettség, nyelvtudás, kultúra hiánya vagy diszkrimináció miatt, ezért ***anyagilag is hátrányba kerülnek”*** (*Mirnics*, 2002)

A fiatalok legfontosabb társadalmi céljai (ankét 2000, 2007, 2014):

1. ***életkörülmények javítása, új munkahelyek***
2. ***továbbtanulási anyanyelven***
3. *Az **etnicizált karrierút*** (munkahelyeken, közéletben nyilvános helyeken tapasztalt hátrányos megkülönböztetés) *elkerülése*

IDENTITÁSTUDAT

- Vegyes identitás *(keveredő nemzeti, regionális, vallási tudat)*
- Az állampolgárság megélésének bizonytalansága (Jugoszlávia szétesése/Mozaik-2001), majd kettőssége (szerb-magyar állampolgárság/2011)
- A szülőföld és a haza megélésében is Vajdaság dominált.

IFJÚSÁGI KÖZÉRZET (2001, 2006, 2015)

Gond a gazdasági önállótlanság, a szülőktől való függőség kb. 35 évesig
A fiatalok jövőképe Szerbiában bizonytalan, elvándorlási tervek (56,7%)!
Apolitikusak, inkább a civil szerveződést választják
Kockázatkerülő magatartás nem erősíti az önbecsülést – kisebbségi szindróma
Viselkedésük részben anómiás *(alkohol, dohány, drog, pesszimizmus, frusztráltság)*

Közös a vajdasági (magyar) fiatalok terveiben 1995 óta

1. **Képzési/oktatási életút**, iskolaválasztás, szakmai orientáció, képzési tervek
2. **Munkaerő-piaci életpálya**, munkavállalás, önmegvalósítás (szakmai sikerek, megszakítások, társadalmi mobilitás, keresettel kapcsolatos elvárások, életút-események)
3. **Migrációs életút**, emigrációs döntések körülményei, motívumok, beilleszkedési gondok (a legális és illegális munkavégzés sokféle kombinációja)
4. **Társkapcsolat, családalapítás** (késleltetett)

2. KÉPZÉSI/OKTATÁSI ÉLETÚT

Iskolázottsági különbségek

1. Vajdaságban (Dél-Bácska kivételével) az országos átlag alatt marad a felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosság részaránya.

A térségi marginalizálódás fékezéséhez mobil, a munkaerőpiacra hatékonyan reagálni tudó munkaerő kell.

2. A magyarok képzettségbeli hátránya (a többségi nemzettel összehasonlítva) szembetűnő:

- az egyetemi végzettségű magyarok részaránya (15 évnél idősebb lakosság) 3,6%-kal alacsonyabb, mint a szerbeké.

- a közép- és a felsőfokú képzésben a hátrány 5%.

Anyanyelvű oktatásügy Szerbiában

Szerbiában önálló, magyar felsőoktatási rendszer nincs.
Magyar nyelvű oktatás az Újvidéki Egyetem egyes karain, a magyarországi kihelyezett konzultációs központokban és néhány magán karon van.

Intézményesített magyar felsőoktatás Szabadkán: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon 2006 óta és a Műszaki Szakfőiskolán (több évtizede).
Részleges magyar oktatás:
Szabadkán: Közgazdasági Kar és Építőmérnöki Kar, Óvóképző Főiskolán.
Újvidéken: Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken és a Művészeti Akadémián.

A szűkös magyar anyanyelvű szakkínálat miatt a Szabadka környékén lévő karokon (főiskolákon) túljelentkezés alakul ki, függetlenül attól, hogy a szakmának van-e piaci létjogosultsága.
Nagyon kedvelt az óvóképzés, tanítóképzés.
A közgazdász-, menedzserképzés párhuzamosan 4 felsőoktatási intézményben zajlik Szabadkán

Magyar egyetemisták száma Vajdaságban: 3.563 (2012/13)

Ennek fele tanul részben magyar nyelven (5 kar, 3 főiskola)

Külföldön tanul kb. 1.500 hallgató

Magyar képzési lehetőségek:

1. Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
2. Közgazdasági Kar
3. Műszaki Szakfőiskola
4. Bölcsészettudományi Kar
5. Építőmérnöki Kar
6. Művészeti Akadémia
7. Óvóképző Szakfőiskola
8. Kertészeti Főiskola Zenta (Corvinus Egyetem kihelyezett tagozata)

Vajdasági fókuszcsoportvizsgálat
A magyar egyetemista és főiskolás lekérdezése (2007):
bizonytalan jövőképe „kudarckerülő magatartása”

- **a legközelebbi városban tanul - szülői sugallat (költségkímélő megoldás) – gyakori a fárasztó és költséges ingázás**
- **magyar nyelven – energiakímélő**
- **hálózathatás/városvonzás (Szabadka / tömb magyar térség, vagy az anyaországban Szeged)**
- **alkalmi munka mellett, magán karokon, vagy kihelyezett tagozaton távoktatással próbálkozik (Szabadka)**
- **a magyar fiatal munkavállalók karrierje akadozik,**

ha a szerb nyelvtudásuk gyenge, vagy ha nem tudnak egy-két világnyelvet is

Konklúzió:

Karrierutak vagy parkolópályák? (2007)

- **A magyar fiataloknál pluszenergia befektetése szükséges**
- **Segíteni kell a tudatos jövőépítést, a piacorientált szakválasztást**
- **Nehézkes az integrálódás az európai felsőoktatási-kutatási térségbe**

Újraismétlődő szakválasztás

A vajdasági magyar egyetemisták szakválasztása tudományterület szerint évtizedeken keresztül jellegzetes és stabil szerkezetet mutat:

vonzódnak a tömbhöz (Szabadka), illetve a teljes vagy részleges magyar nyelvű képzést nyújtó karokhoz (tanítóképző, közgazdasági kar, műszaki szakfőiskola).

- **Legtöbben a pedagógia- és humántudományokat választják (45%).**
- **A magyarok természet- és matematikatudományi részaránya nagyobb (15%), mint a vajdasági átlag (12%), de hiányzik a magyar nyelvű szaktanár (matematikus, fizikus, földrajzos, történész, szerb mint idegen nyelvtanár...), az építészmenedzser, logista.**

- **A technika-technológia tudományokban 10%-os alulreprezentáltság a szerbekhez viszonyítva (részarány 28%), kevés a magyar technológus**
- **Az egészségügyi stúdiumok területén alacsony a magyar hallgatók részaránya (9%). Hiányzik: szakorvos, állatorvos, farmakológus.**

A magyarok körében a szakválasztás egyoldalú: 1/4-e műszaki végzettségű, 1/4-e tanító, óvónő, 1/4-e közgazdász, menedzser, ami a munkaerőpiacon esélytelenséget hoz.

- Indokolttá vált a pedagógusképzés profiljának a megújítása, a másoddiplomás, kiegészíthető szakosítás
- Vita a vajdasági magyar felsőoktatás intézményesítése körül (a szabadkai magyar érdekeltségű egyetemalapítás kérdése).
- ***Valós diskurzus nincs, mert a probléma nem lel igazi fogadtatásra a szerb, a vajdasági magyar és az anyaországi politikai elit körében sem.***
- Hiányzik a regionális egyetemi kapcsolatok hálózatos együttműködési terve (egy szabadkai egyetem létrejöttét az Újvidéki, de a Szegedi Egyetem sem támogatná).

Tudósutánpótlás

Az ***Aranymetszés 2013*** *– Kárpát-medencei doktorandusz életpálya-vizsgálata* regionális jelentés szerint:

150-160 vajdasági magyar doktorandusz közül

- **32% Szerbiában**
- **62% Magyarországon folytatja tanulmányait**
- **6% más külföldi országban tanul**

A doktorjelöltek nagy része az állami szektorban helyezkedett el, 29%-uk magánvállalkozásban.

Biztató, hogy a munkahellyel rendelkező doktoranduszok 80%-a Szerbiában dolgozik.

Az egyetemeken kevés a magyar tudóspalánta

Munkaerő-piaci életpálya

- **A vajdaságiak szakmaválasztásuk során nem feltétlenül a munkaerő-piaci logika mentén döntenek, mert a munkahely-kínálat, a szerbekhez képest, kisebb választékot nyújt. Bármilyen nyelvtudás előny!**
- **Vajdaságban az álláskeresési stratégia etnicizálódik, vagy emigrációs hajlamot mutat (legális és illegális munkavállalások kombinációja)**
- **Munkafelesleget produkálnak a szívesen választott szakok: pedagógus, közgazdász, kertész és műszaki**

A MAGYAROK TÁVOL KERÜLNEK A GAZDASÁGI HÚZÓÁGAZATOKTÓL

- **A városban élő fiatalok munkavállaláskor a szolgáltatásokat választják, míg a falun és kisvárosban élők inkább a mezőgazdaság és a feldolgozóipar lehetőségeit látják előnyösebbnek.**
- **A magyarság pozícióvesztése kimutatható:**

Az elit foglalkozások körében (állami szektorban közalkalmazott: bíróság, rendőrség, önkormányzatok, posta vagy a szakképzett, szolgáltatásban dolgozó), az ú.n. presztízsszakmák esetében a magyarság részaránya alacsonyabb az országos, de a vajdasági átlagtól is.

A magyarságon belül jóval átlagon felüliek a mezőgazdaságiban dolgozók, fizikai munkát végzők, ipari munkások és a kisiparosok aránya.

3. Migrációs életút

MIGRÁCIÓS KUTATÁSOK
a vajdasági magyarok körében

A külföldi munkavállalás fél évszázada – negatív migrációs szaldó.

(Forrás: Tóth 1996, 2001; Gábrity Molnár 2001, 2008. 2012, 2013; Mirnics 2001, Illés–Kincses 2009, Badis 2010, Ágyas-Novák-Rózsa 2013, MCC 2016)

Az utóbbi két évtizedben a Magyarország felé irányuló szerbiai emigráció típusai:

1. A *gazdasági migrációt*, kiváltották a szerbiai rendszerváltás és privatizáció sikertelenségei, a gazdasági térszerkezet átalakulása, a tömeges munkanélküliség, a társadalmi bizonytalanság

2. Az *országhatáron átívelő gyakori ingázást* eredményezte a kétlaki vállalkozások beindulása; a mindkét országban lezajló üzletelések, kereskedelem, kisvállalkozások, tőkebefektetés.

3. A *karrierépítés célú migráció* formái: fiatalok tanulási és továbbképzési célú kitelepülése, szakemberek ingázása

4. *Etno-centrikus migráció* (a délvidéki magyarok kontaktzónái, kapcsolati tőke vonzáselemei)

5. Nyugat-Európa felé irányuló *tranzit migráció* („ugródeszka” munkavállalási, karrierépítési motívumokkal)

HATÁR MENTI MIGRÁCIÓS TÉRSÉG

Magyarország felé irányuló jellegzetes migrációs típusok státus szerint:

- **Letelepült bevándorlók (hosszú távú vagy végleges immigráns, kettős állampolgárok)**
- **Áttelepült cirkulálók (gyakori hazajárás, kétlaki munkavégzés; *visszatérő migráns = return migration*)**
- **Ingázó szezonális migránsok, átmeneti munkát vállalók körforgása (3 hónap - egy év) *cirkular migration***
- **Tanulók, egyetemisták, szakemberek, *ismételt sorozatos migráció = repeated (serial) migration***
  (Szerbiából Magyarországra emigráló majd egy harmadik országba vándorló, ahonnan akár vissza is térhet Magyarországra, vagy szülőföldjére Szerbiába)

Bevándorlók céltelepülései

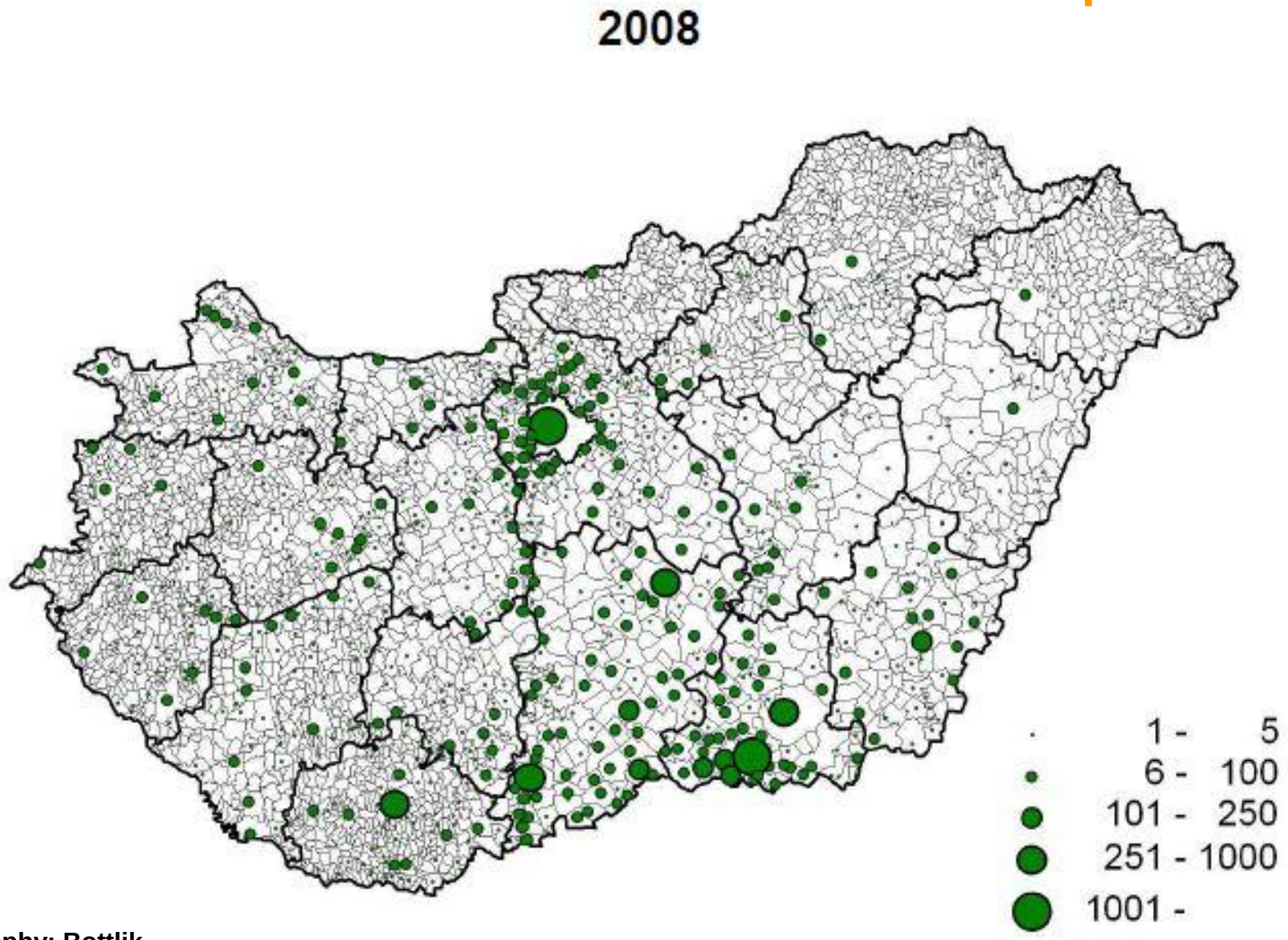

Cartography: Bottlik

Takač-Kinčes, 2010

A vándorlás/ingázás jellege:

1. **A Vajdaságból Magyarországra irányuló migráció gyakran csak a magyar határ pereméig ér (Szeged vonzáskörzete) mégis transznacionális térben zajló migrációnak számít és a kiváltó ok a *gazdasági–fejlettségi különbségek***

2. ***Magyarország* gyakran *tranzit országként jelenik meg, mert a vándor továbbmegy egy harmadik országba* (EU, Kanada).**

3. ***Etnikai jellegű* (*a taszító* tényezők: etnikai esélytelenség, atrocitások, konfliktus, diszkrimináció; *befogadó* tényezők: földiek kontaktzónái, vonzáskörzetei)**

A VAJDASÁGI KARRIERÉPÍTŐ FIATALOK KITÖRÉSI ESÉLYE

A magyar emigrációs veszteség:

1948–1991 (43 év) között kb. 70 000 fő

1991–2016 (25 év) között kb. 80–100 000 fő

Szerbiában továbbra is jelen van a migrációs taszítás a munkanélküli fiatal szakemberek körében. Esélyek:

- **A kereskedelem, az építkezések, a szállítmányozás, speciális logisztikai központok**
- **Közös kis- és középvállalkozások esélye nő**
- **Oktatási és kulturális kapcsolathálózat bejáródása.**

A határon átívelő régiók munkaerő-fluktuációja, az új migrációs hullámok közös alapokra helyezett térségfejlesztést igényelnek Szerbia és Magyarország kistérségei között!

Tanulási célú emigráció

A vajdasági magyar egyetemisták (3500-4000 között):
50 % szerbiai állami karokon (főleg Szabadkán, Újvidéken)
20 % magánkarokon tanul (becslés 500-700 között)
30 % Magyarországon tanul (Szeged, Budapest, Kecskemét, Pécs, Debrecen – becslés 1300-1600 között; növekvőben!)

A szerbiai tanulók beilleszkedésének menete Magyarországon?

A kérdőíves válaszok *(Kincses, 2013)* **többsége pozitív: *könnyen, előbb-utóbb beilleszkednek.***
(*a vajdasági magyarok alkalmazkodóak, bátrabbak, merészek és könnyen felszabadulnak, beszélik a nyelvet, kitartóak* stb.)
Beilleszkedési gondokat okoz: a különböző szokásokat, más mentalitást, hogy idegenként kezelik őket az anyaországban.

Magyarországon tanuló szerb állampolgárok céltelepülései (2013)

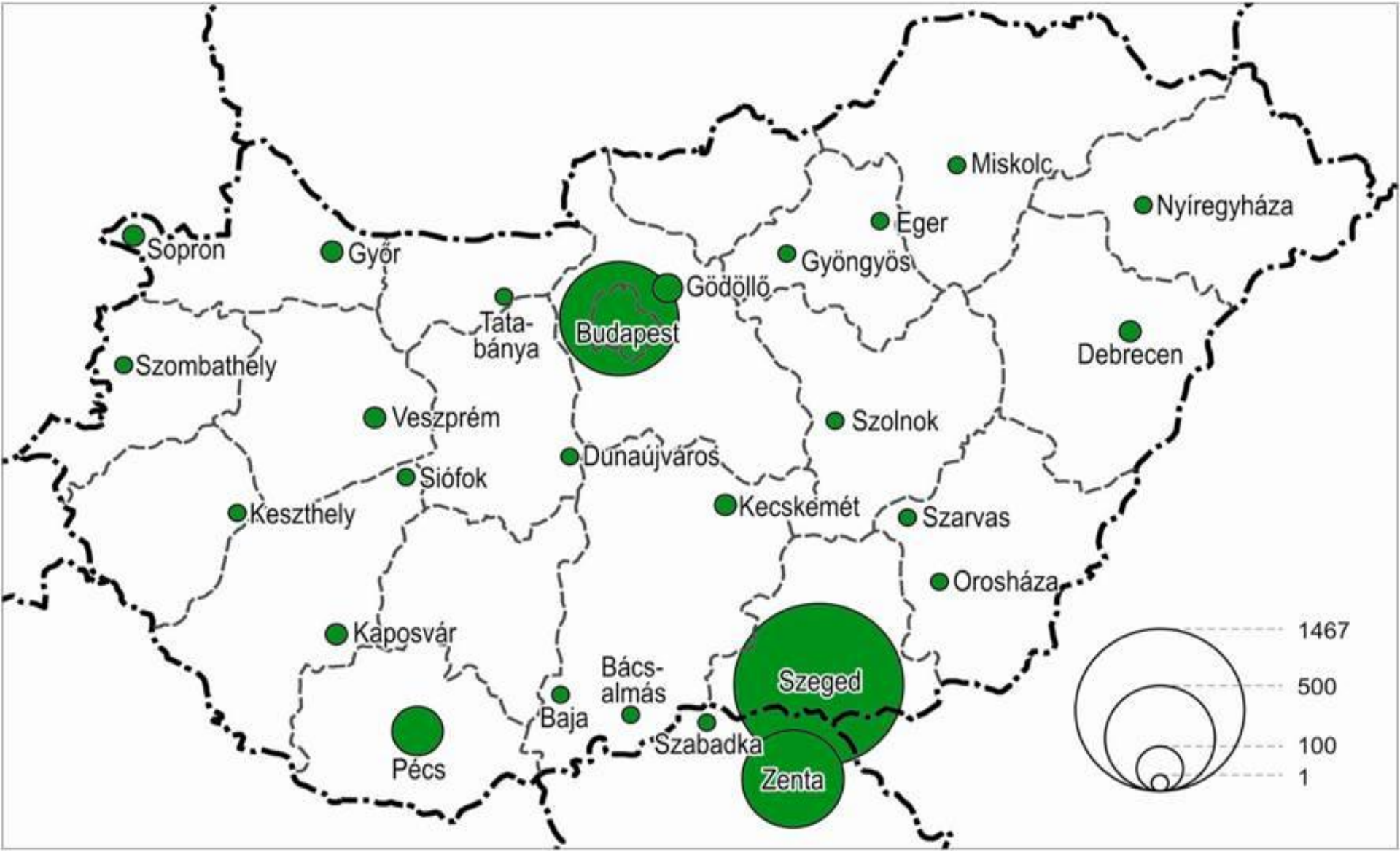

Forrás: *Vajdasági hallgatók Magyarországon*, 2013. Kincses, Takács

Emigrációs szándék

Forrás: Kárpát-panel. 2007

A 18-34 éves fiatalok 65,5%-a gondolkodik a kitelepedésről.

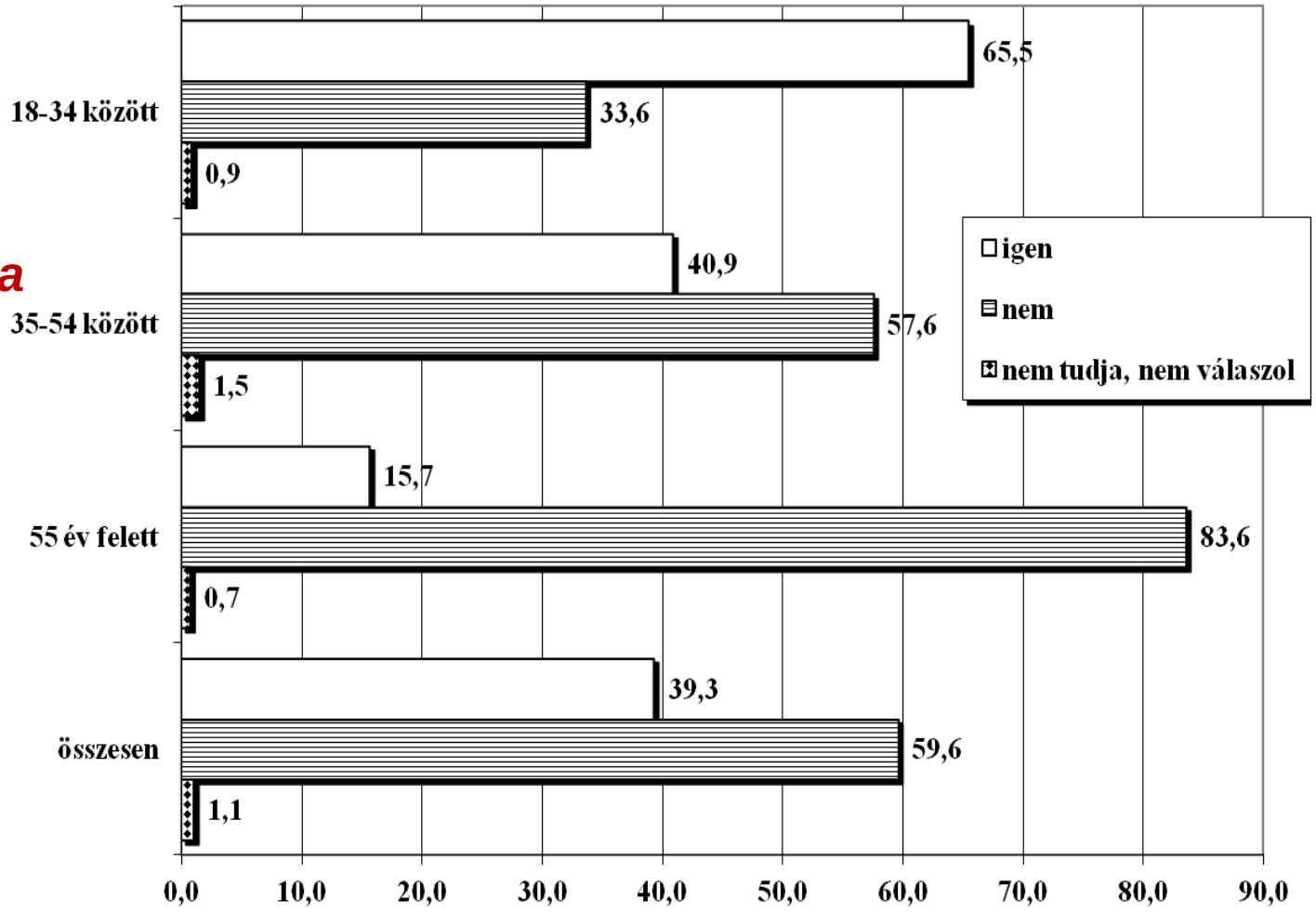

4. Önszerveződés a fiatalok körében

A vajdasági magyar civil szervezetek száma: kb. 500
Székhelyük szerint legnagyobb számban a tömbben, a Tisza-mentén, majd Észak-Bácskában (Szabadka) és a Közép-bánsági régióban működnek.

A vajdasági magyar ifjúsági szervezkedés áttekintése (utóbbi 20 év):

- a VMDK ifjúsági tagozata a **Vajdasági Magyar Ifjúsági Szövetség /VMISZ/** volt.
- a Vajdasági Magyar Szövetség szervezete 1995-től a **Vajdasági Ifjúsági Fórum** (rendezvényei: Vajdasági Szabadegyetemek, konferenciák és nem formális képzések, ifjúsági felmérések, kutatások, a Gólyabuli)
- Újvidéken 1997-ben, megalakult a **Vajdasági Magyar Diákszövetség**
- 1999-ben megalakul a **Vajdasági Magyar Ifjúság** (VMI, pártpolitikai elit)
- **Vajdasági Ifjúsági Tanács (VIT)** 2000-ben alakult Szabadkán, a VIFÓ és a VaMaDiSz kezdeményezésére, az ifjúsági és diákszervezetek ernyőszervezeteként.
- 1999-ben Magyarországon, majd 2001-ben Vajdaságban megalakul a **Délvidéki Magyarok Ifjúsági Szervezete (DMISZ).**
- a **Vajdasági Magyar Ifjúsági Központ**, 2007-ben Újvidéken alakult újra.
- a **Magyar Nemzeti Tanács Ifjúsági Bizottsága** dönt a pályázatok elbírálásáról

Ifjúsági közéleti aktivitás az MTT 2000. évi kérdőíves felmérése alapján (264: 18-28 éves)

A vajdasági magyar fiatalok 31,8 %-a kapcsolódik párthoz, civil szervezethez vagy mozgalomhoz.
68,2% nem tagja pártnak, civil szervezetnek/mozgalomnak.

Mennyire elégedettek az ifjúsági érdekképviselettel?

14,4% nincs megelégedve, 39,9% elégedett, 45,5% közömbös/nincs véleménye
Válaszok: „Asszimiláció, önbizalom hiánya, nincs véleménynyilvánítás." „A fiataloknak nincs erejük foglalkozni a magyar közösség jövőjével, vagy inkább tenni valamit érte."

Vajdaságban ma sincs átfogó ifjúsági szervezeteket tömörítő ernyőszervezet. Vannak évtizedes együttműködések az ifjúsági és hallgatói szervezetek között. Igény van a Kárpát-medencei hálózatos együttműködésre.

Terv: Vajdasági Nemzeti Ifjúsági Tanács nevű ernyőszervezet megalakítása.

A vajdasági 20-24 év közötti magyar fiatalok részvétele a közéleti tevékenységben elégtelen volt, 2000

20–24 év közti korosztály tagsága - %-ban

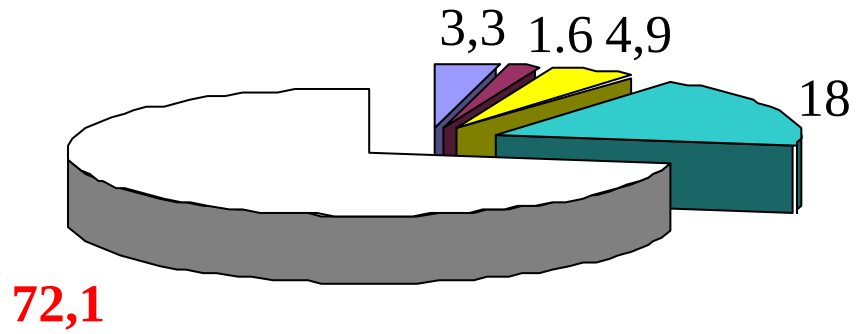

- Tagja egy magyar pártnak
- Tagja egy nem magyar pártnak
- Egy párt szimpatizánsa
- **Civil szervezet vagy mozgalom tagja**
- **Nem tagja sem pártnak, sem civil szervezetnek**

Tanulságok

- **A képzettség kitörési és megmaradási esély is.**
- Az anyanyelvű oktatásnak identitásmegőrző szerepe van
- **A munkaerőpiacra hatékonyan reagálni tudó képzett, több nyelven beszélő fiatal munkaerő kell**
- Folyamatosan tervezendő egy *regionális felsőoktatási tömörülés* vagyis a térség **oktatási intézményei közötti regionális együttműködések gyakorlata**, finanszírozása, amely az egységes európai felsőoktatási piacon is megállja helyét.

- **Migrációkövetés:** kapcsolattartás a külföldön tartózkodókkal („diaspora option”) – „az új ismeretek keringése”, lehetőség a klasszikus agyelszívás felszámolására.
- **„Brain circulation”, az „agyak körforgása”.** Intenzív és folyamatos kommunikáció a magasan képzett külföldön élő magyar szakemberekkel; **tudásuk beépíthető a hazai gazdasági és tudományos életbe** (tanulmányutak, vendégoktatóik, konferenciák, közös kutatási programok, koordinációs irodák, projektek és adatbázisok).
- **Határon átnyúló közös regionális beruházások, fejlesztési tervek kellenek**

Tanulság:

A fiatal életcéljának megvalósítása során, különböző állomásoknál meg-megáll, de nem szeret falba ütközni. Karrierépítésük egy-egy ilyen állomásán át kell szállni, haladni és nem vesztegelni.

Megoldások keresése – ifjúsági problémakörök Vajdaságban

- **Mentális közérzet javítása, kitörési pontok és biztos jövőkép keresése, reális karrierépítési tervek**
- **Képzettségi szint emelése - oktatás**
- **Önszerveződés – identitásstabilizálás (Európa-orientáltság és/vagy magyar identitás)**
- **Migrációkövetés/remigráció tervezés: országhatáron át ívelő ingázás, új kommunikációs kapcsolatok építése**

Üzenet

A 21. század a komplex hálózati rendszerek évszázada, az alkotó elemek közötti erős vagy gyenge kapcsolatokkal. Az önszerveződő hálózatok az internet, de a közösségi hálózatok (***social network***), az emberi kapcsolatok is.

A társadalmi rendszereket alkotó csoportok közötti erős/gyenge kapcsolatok adják egy-egy korszak hálózati stabilitását.

Ha nincs kommunikáció és erős kölcsönhatás a társadalom csoportjai, egyénei között akkor az kapcsolatok nélkül instabil és szétesik.

- **Nézzük meg a mai generációkapcsolatok működését**
- **Elemezzük ki az ugyanazon generációhoz tartozók kapcsolatait is**

Működik a generációk közötti kommunikáció?

A generáció elnevezése	Születési idő	Az elnevezés eredete	Jellemvonás
Veterán (csendes) generáció	1925-1945 70 fölöttiek	A világháborúkat megéltek	építők, alkalmazkodók, egy munkaadónál, egy szakterületen dolgoznak egy életen át
Baby boom generáció	1946-1964 50-70 közöttiek	2. világháború utáni népességrobbanás	lojálisak, tisztelet és kitartás a jó élet záloga, ellenáll a változásoknak, de újabban megtapasztalták a munkanélküliséget
X generáció	1965-1979 40-50 közöttiek	(Coupland, 2007) generációs műve után	magasabban iskolázottak, találékony, önellátó számítógépes nemzedék, értékelik a szabadságot, kényelmet a magánéletben is
Y generáció	1980-1994 23-37 évesek	*Youth – fiatalság, ifjúság* szó rövidítése	nyitottak, modern kommunikáció és gyors változás, megoldások hívei, praktikusan befogadóak, agilisak, célratörők, korlátlan munkakedvvel, de horribilis fizetésért
Z generáció	1995- fiatal+érett tinédzserek	R-nek (*responsible*) nevezett – generáció	virtuális szocializáció, a globalizáció gyermekei, állandó, korlátlan hozzáférésük van egymáshoz, többfeladatos működés (hálózatban, önszabályzó tanulás), nincs kompromisszum, se érzelem
α (alfa) vagy *Új csendes* generáció	2010- gyermekek	második Baby boom generáció	*saját cégükkel ügyesebbek, gazdagabbak, egészségesebbek, de magányosabbak lesznek*

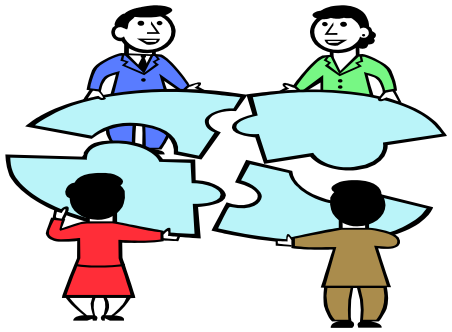

Köszönöm a figyelmet!

gmolnariren@gmail.com